

KATARZYNA WŁODARCZYK

Uniwersytet Szczeciński

Jakość życia postrzegana przez Polaków w XXI wieku

Wstęp

Jakość życia to pojęcie o charakterze interdyscyplinarnym. Badania nad jakością życia wyznaczają różne jej interpretacje oraz wskazują na rozmaite narzędzia i metody jej pomiaru. Według jednej z wielu definicji na jakość życia składają się następujące elementy (Kusterka, 2003):

- bogactwo, rozumiane jako dobra materialne znajdujące się w posiadaniu ludzi,
- zdrowie i samopoczucie,
- bezpieczeństwo, zarówno w wymiarze zdrowotnym (zagrożenie życia), jak i w aspekcie utraty mienia (przestępczość, klęski żywiołowe) oraz w sensie ekonomicznym (niezbędnych do życia środków finansowych),
- stan środowiska przyrodniczego,
- bogactwo duchowe związane z dostępem do edukacji i szeroko rozumianej kultury,
- poczucie przynależności do lokalnej społeczności, stosunki międzyludzkie i wpływ na decyzje dotyczące życia indywidualnego i zbiorowego.

Każdy z wymienionych aspektów jakości życia ma swój wymiar obiektywny, ale ocena jakości życia zależy od subiektywnego systemu wartości jednostki oraz odczucia co do stopnia zaspokojenia własnych potrzeb i aspiracji.

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie: jak współcześni Polacy postrzegają jakość swojego życia i jakie cenią wartości? Aby zrealizować cel, podjęto rozważania teoretyczne dotyczące terminu „postrzegana jakość życia” i uzupełniono je wynikami badań na temat jakości życia. W artykule wykorzystano raporty Diagnozy Społecznej i CBOS oraz wyniki autorskich badań ankietowych.

Jakość życia w ujęciu teoretycznym

Jakość życia to, jak już zaznaczono, pojęcie dyskusyjne, wokół którego nieustannie wiodą spory przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych, takich m.in. jak: psychologia, socjologia, ekonomia, czy filozofia. Przez ekonomistów jakość życia często traktowana jest jako jednoczesne określenie dobrobytu i dobrostanu.

Według Cz. Bywaleca dobrobyt jest zasobem dóbr konsumpcyjnych oraz środków finansowych, pozostających do dyspozycji człowieka (społeczeństwa) (Bywalec, 2010).

Z dobrobytem związane jest pojęcie „poziom życia”. W przypadku tego pojęcia również nie obowiązuje jedna ścisła definicja. Na przykład:

- Cz. Bywalec i S. Wydymus definiują poziom życia jako: „stopień zaspokojenia potrzeb ludności, wynikający z konsumpcji wytworzonych przez człowieka dóbr materialnych i usług oraz wykorzystania walorów środowiska naturalnego i społecznego” (Bywalec, Wydymus, 1992) (Bywalec, 2010),
- J. Piasny przez poziom życia rozumie „jakość warunków egzystencji w sensie stopnia zaspokojenia ważniejszych potrzeb, urządzenia się, wygody i przyjemności życia. W tym ujęciu jest to synonim najszerzej pojętych warunków życia. W takim znaczeniu poziom życia zależy nie tylko od stopnia zaspokojenia potrzeb, lecz również od ponoszonych w tym celu nakładów, tj. od ilości czasu zużytego na pracę, od uciążliwości tej pracy, jak również od sposobu zużywania czasu wolnego itp. W tym ujęciu społeczno-ekonomicznym w zakres poziomu życia wchodzi ogół okoliczności charakteryzujących materialne i kulturalne oraz społeczne warunki życia społeczeństwa. Wymienić tu można m.in. warunki pracy (...), poziom płac, czy dochodów, spożycie, sytuację mieszkaniową, stan posiadania przez ludność trwałych dóbr konsumpcyjnych, stan opieki zdrowotnej i socjalnej, stan oświaty i kultury, wyposażenie gospodarstw domowych w wodę, gaz, energię elektryczną, kanalizację itp.” (Piasny, 1993).

W badaniach nad poziomem życia spotyka się często równoległe pojęcie jakości życia. E. Allardt próbował scalić, a zarazem wykazać zależności między pojęciami: dobrobyt, poziom życia i jakość życia. W swoich rozważaniach założył, że „dobrobyt społeczny to trzy sfery potrzeb ludzkich: posiadanie (*to have*), uczucie (*to love*) oraz istnienie (*to be*). Dobrobyt społeczny podzielił na dwie części: poziom życia (potrzeby materialne), określony przez pierwszy czynnik ludzkich potrzeb (*to have*), oraz jakość życia (potrzeby pozamaterialne), która scharakteryzowana jest przez dwa pozostałe czynniki (*to love, to be*)” (Narkiewicz, 1996).

Niemniej istota i zakres pojęciowy jakości życia mogą być wyrażane tak samo szeroko jak poziom życia. W literaturze przedmiotu można spotkać różne definicje pojęcia jakość życia. Przykładowo jakość życia może być:

- utożsamiana z dobrobytem materialnym, aż po ocenę stanów osobistego zadowolenia, satysfakcji, czy też wręcz szczęścia, wynikającego z konsumpcji, otoczenia przyrodniczego, dobrego stanu zdrowia, pomyślności w życiu osobistym, pozycji zawodowej, statusu społecznego itp. Jakość życia w tym ujęciu stanowi stopień satysfakcji człowieka z całokształtu jego egzystencji i jest więc swoistą sumą indywidualnego lub zbiorowego odczucia istniejących warunków życia i zarazem ich oceną (Bywalec, 2010; Bywalec, 1991) lub też
- ujmowana obiektywnie i subiektywnie. Obiektywna jakość życia stanowi „zespół warunków życia człowieka, obiektywne atrybuty świata przyrody, przedmiotów

i kultury oraz obiektywnie oceniane atrybuty człowieka związane z poziomem życia i pozycją społeczną. Wśród tych obiektywnych wyznaczników jakości życia mieści się także struktura organizmu człowieka i poziom funkcjonowania jego układów biologicznych, czyli zdrowie”. Z kolei jakość życia w ujęciu subiektywnym stanowi „rezultat wewnętrznych procesów wartościowania różnych sfer życia i życia jako całości. Jest to kategoria poznawczo-przeżyciowa (emocjonalna), a podmiot jest najważniejszym, jeśli nie jedynym źródłem danych, na podstawie których wnioskuje się o poziomie jakości życia” (Sęk, 1993).

Jak wynika z powyższych definicji, elementy jakości życia zawierają w sobie treści psychologiczne, socjologiczne, filozoficzne, biologiczne i ekonomiczne. Obejmują zarówno materialne, jak i niematerialne warunki życia, tworząc w ten sposób swoisty układ różnorodnych wymiarów życia ludzkiego. Dlatego trudno też dokonywać pomiarów jakości życia i podejmować próby wartościowania ludzkiej egzystencji (Bywalec, 2010).

Jeżeli przyjmiemy, że o jakości życia świadczą trzy podstawowe aspekty, ekonomiczny, społeczny i psychiczny, to (Ostasiewicz, 2002):

- 1) aspekt ekonomiczny oznacza dobrobyt materialny, przy czym tradycyjne mierniki zamożności rozpatrywane są wraz z subiektywną oceną niedostatku,
- 2) w ramach społecznego aspektu jakości życia pomiarowi podlegają infrastruktura społeczna i usługi społeczne (np. zdrowotne, medyczne, kosmetyczne, transportowe, bankowe, ubezpieczeniowe itp.),
- 3) w przypadku aspektu psychicznego badaniom podlegają subiektywne odczucia jakości życia.

T. Słaby jakość życia określiła jako „te wszystkie elementy życia człowieka, które są związane z faktem jego istnienia, bycia kimś i odczuwania stanów emocjonalnych, wpływających na przykład z faktu posiadania rodziny, kolegów, przyjaciół itp.”. Autorka wyraźnie podkreśliła różnicę między dwoma pojęciami (Słaby, 1990):

- poziomem życia, który powinno określać się na podstawie zbioru mierników obiektywnych (ilościowych i wartościowych) oraz
- jakością życia, którą z kolei powinny opisywać i oceniać mierniki subiektywne.

Jakość życia jest zatem pojęciem jakościowym. Jeżeli jeszcze dodane zostanie pojęcie postrzeganej jakości życia, to należy wyjaśnić, że oznacza ono ocenę stopnia zaspokajania potrzeb dokonywaną bezpośrednio przez jednostkę, a tym samym postrzegana jakość życia to poziom zadowolenia, jaki odczuwa człowiek z różnych sfer życia lub dziedzin aktywności (Ostasiewicz, 2002). Stąd też wynikają stosowane metody badawcze, służące do jej pomiaru. Najczęściej stosowane są metody ankietowe, sondażowe itp. Obejmują one uczucia, odczucia, emocje, stopień zadowolenia z tego, co jest rozumiane jako poziom życia. Dlatego jakość życia (ze względu na jakościowy i subiektywny charakter) jest trudnym tematem analizy, a przygotowanie

i przeprowadzenie badań ankietowych jakości życia wydaje się nie lada wyzwaniem, gdyż różne osoby mogą różnie odbierać i interpretować te same fakty (Zeliaś, 2004).

Postrzegana jakość życia Polaków

Istotną kwestią w ocenie postrzeganej jakości życia jest interpretowanie danych uzyskanych na podstawie bezpośrednich badań sondażowych przeprowadzanych przez różne instytucje.

Diagnoza Społeczna przedstawia subiektywne opinie Polaków o warunkach i jakości ich życia. Członkowie gospodarstw domowych oceniają aspekty życia – zarówno ekonomiczne (np. dochód, zasobność materialną, oszczędności, kredyty), jak i pozaekonomiczne (np. edukację, ochronę zdrowia, radzenie sobie z kłopotami, stresem, dobrostan psychiczny, styl życia, zachowania patologiczne, uczestnictwo w kulturze, korzystanie z nowoczesnych technologii komunikacyjnych i inne).

Według badań Diagnozy Społecznej od 2000 r. można zaobserwować poprawę oceny dotyczącej dotychczasowego życia Polaków. Coraz większy odsetek osób ocenia swoje dotychczasowe życie jako co najmniej udane. Ponadto sukcesywnie rośnie poczucie szczęścia w społeczeństwie i maleje odsetek osób nieszczęśliwych (tabele 1 i 2).

Tabela 1

Procentowy rozkład i średnia wartość odpowiedzi na pytanie: Jak ocenia Pan(i) swoje dotychczasowe życie jako całość?

Wyszczególnienie	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2013
1. Wspaniałe	2,7	3,0	2,7	3,5	4,0	3,9	4,2
2. Udane	30,0	31,3	33,5	36,9	38,7	40,0	40,8
3. Dość dobre	35,9	34,7	35,9	35,8	33,9	34,3	33,9
4. Ani dobre ani złe	24,6	22,2	19,9	17,2	16,4	16,0	15,5
5. Niezbyt udane	7,1	6,7	6,3	5,3	5,4	4,8	4,6
6. Nieszczęśliwe	0,9	1,3	1,2	0,8	1,1	0,7	0,7
7. Okropne	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,3	0,3
Średnia	3,09	3,05	2,99	2,88	2,86	2,81	2,79

Źródło: Czapiński, Sułek, Szumlicz (2011); Czapiński, Panek (2013).

Jak wynika z danych tabeli 1 i 2 dobrostan psychiczny Polaków wzrasta znacząco od początku 2000 r. Na ocenę zadowolenia z życia, według założeń Diagnozy Społecznej, wpływają w znacznym stopniu tzw. satysfakcje cząstkowe, czyli zadowolenie z poszczególnych dziedzin życia. W tabeli 3 przedstawiono zmiany w stopniu zadowolenia Polaków z poszczególnych aspektów życia w latach 2000-2013.

Tabela 2

Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie: Biorąc wszystko razem pod uwagę, jak oceniliby(-aby) Pan(i) swoje życie w tych dniach – czy mógłby(mogłaby) Pan(i) powiedzieć, że jest

Odpowiedzi	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2013
Bardzo szczęśliwy	5,2	5,2	5,8	7,7	9,1	9,5	10,0
Dość szczęśliwy	59,4	59,8	63,0	68,0	66,5	70,5	70,3
Niezbyt szczęśliwy	35,4	30,5	27,9	22,1	21,9	18,4	18,0
Nieszczęśliwy		4,5	3,3	2,2	2,4	1,6	1,6

Źródło: Jak w tabeli 1.

Tabela 3

Średni stopień zadowolenia z poszczególnych dziedzin i aspektów życia na skali 1 – bardzo zadowolony, 6 – bardzo niezadowolony

Zadowolenie z:	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2013
Dzieci	1,92	1,88	1,84	1,87	1,83	1,78	1,76
Małżeństwa	2,11	2,10	2,08	2,07	2,03	2,02	1,96
Stosunków z najbliższymi w rodzinie	2,25	2,22	2,17	2,16	2,16	2,16	2,13
Relacji z kolegami, przyjaciółmi	2,61	2,51	2,49	2,47	2,43	2,43	2,34
Miejscowości zamieszkania	2,77	2,65	2,59	2,55	2,54	2,50	2,45
Bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania	3,48	3,08	2,98	2,73	2,69	2,56	2,66
Warunków mieszkaniowych	3,12	2,88	2,80	2,75	2,74	2,68	2,72
Życia seksualnego	2,83	2,76	2,78	2,79	2,69	2,70	2,54
Pracy	3,06	2,99	2,95	2,79	2,77	2,76	2,66
Sposobów spędzania wolnego czasu	3,30	3,10	3,03	2,95	2,88	2,79	2,83
Własnych osiągnięć życiowych	3,31	3,14	3,15	3,01	2,95	2,90	2,86
Własnego wykształcenia	3,35	3,18	3,20	3,01	2,98	2,92	2,93
Stanu własnego zdrowia	3,24	3,14	3,09	3,13	3,00	2,93	2,89
Sytuacji finansowej własnej rodziny	3,97	3,90	3,79	3,36	3,33	3,32	3,30
Perspektyw na przyszłość	4,02	4,17	4,03	3,55	3,49	3,46	3,27
Sytuacji w kraju	4,63	4,79	4,78	4,34	4,30	4,32	4,15
Poziomu dostępnych dóbr i usług	3,22	3,05	3,00	2,85	2,84	:	:
Możliwości zaspokojenia potrzeb żywnościowych	3,33	3,22	3,24	2,89	2,86	:	:
Norm moralnych panujących w otoczeniu	3,58	3,43	3,43	3,21	3,18	:	:
Obecnych dochodów rodziny	4,16	4,05	3,96	3,51	3,49	:	:

Źródło: Jak w tabeli 1.

Jak wynika z danych tabeli 3, największy wzrost zadowolenia dotyczył: stanu bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania, sposobu spędzania wolnego czasu i własnego wykształcenia, najmniejszy zaś: zadowolenia z życia seksualnego, stosunków z kolegami i z najbliższymi w rodzinie oraz z małżeństwa.

Według przeprowadzonych analiz w Diagnostyce Społecznej od kilku lat niezmiennie najważniejszym czynnikiem, który kształtował dobrostan Polaków, był wiek. Im ktoś był starszy, tym był w gorszej kondycji psychicznej. Drugim pod względem znaczenia dla ogólnego dobrostanu psychicznego czynnikiem było małżeństwo, trzecim dochody gospodarstwa domowego, czwartym zaś liczba przyjaciół.

Badania dotyczące jakości życia i zadowolenia Polaków przeprowadza także CBOS cyklicznie od lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Z ostatniego badania wynika, że prawie dwie piąte Polaków (35%) zalicza siebie do ludzi, którym sprzyja szczęście. Trzykrotnie mniej jest takich, którzy czują, że mają w życiu pecha (11%). Co drugi respondent (54%) odpowiadał „trudno określić”. W 2013 r. w niewielkim stopniu w stosunku do roku poprzedniego ubyło badanych, którzy określali siebie mianem szczęśliwców, zwiększył się natomiast odsetek osób mających w życiu mieszane doświadczenia. W tabeli 4 przedstawiono, jak zmieniały się subiektywne oceny Polaków dotyczące ich szczęścia w życiu od 2000 r.

Tabela 4

Odsetek odpowiedzi na pytanie: Czy może pan(i) powiedzieć o sobie, że należy pan(i) raczej do ludzi szczęśliwych czy też pechowych?

Odpowiedzi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Szczęśliwiec	29	29	30	32	33	31	33	36	34	33	33	34	37	35
Pechowiec	17	18	12	14	16	17	13	11	13	16	14	11	12	11
Trudno określić	54	53	57	54	51	52	53	53	52	51	53	55	51	54

Źródło: *Polacy o swoim szczęściu ...* (2014).

Jak wynika z danych tabeli 5 w 2013 r. prawie siedmiu na dziesięciu badanych to ludzie zadowoleni z życia (w tym jedna piąta jest bardzo zadowolona). Co trzeci badany (29%) deklarował przeciętną satysfakcję, natomiast trzech na stu (3%) było rozczarowanych swoim życiem. Odsetek zadowolonych z życia jest w ostatnich latach stabilny, można jedynie zauważyć, że w ciągu ostatnich trzech lat przybyło osób odczuwających dużą życiową satysfakcję.

Podobnie jak w badaniach Diagnostyki Społecznej, także CBOS przeprowadza sondaże na temat satysfakcji częściowych wpływających na ogólne zadowolenie z życia Polaków. Szczegółowe deklaracje respondentów na temat zadowolenia z poszczególnych dziedzin życia w latach 2000-2013 przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 5

Odsetek odpowiedzi na pytanie: Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ogólnie z całego życia?

Odpowiedzi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bardzo zadowolony	9	10	11	14	13	19	16	13	20	14	16	14	20	19
Raczej zadowolony	51	51	56	48	49	48	53	54	50	53	54	54	51	47
Średnio zadowolony	33	31	27	31	31	27	25	28	24	27	24	26	25	29
Raczej niezadowolony	6	6	5	5	5	4	5	3	4	5	5	5	2	3
Bardzo niezadowolony	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	1	1
Trudno powiedzieć	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Źródło: Jak w tabeli 4.

Tabela 6

Zadowolenie Polaków z poszczególnych dziedzin życia (odsetek odpowiedzi)

Odpowiedzi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dzieci														
Zadowolony	93	93	93	93	95	95	94	95	90	91	92	91	92	91
Średnio zadowolony	5	4	5	5	4	4	4	3	5	5	6	5	5	5
Niezadowolony	1	2	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	2
Małżeństwo														
Zadowolony	84	82	85	84	84	86	85	88	78	81	83	82	82	82
Średnio zadowolony	10	9	8	10	9	7	7	7	10	8	9	10	9	10
Niezadowolony	5	6	5	5	5	6	6	4	6	6	6	4	6	5
Przyjaciele i bliscy znajomi														
Zadowolony	:	:	:	:	:	:	:	:	83	83	81	78	77	81
Średnio zadowolony	:	:	:	:	:	:	:	:	14	14	15	17	19	15
Niezadowolony	:	:	:	:	:	:	:	:	2	2	2	3	2	3

Odpowiedzi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Miejsce zamieszkania														
Zadowolony	64	67	74	71	75	78	77	81	76	77	78	76	78	80
Średnio zadowolony	23	21	18	19	15	13	14	12	15	16	15	18	15	13
Niezadowolony	11	12	8	9	9	8	9	7	8	6	7	6	7	7
Stan własnego zdrowia														
Zadowolony	48	51	54	53	52	57	56	57	56	57	58	54	59	58
Średnio zadowolony	26	23	25	22	21	20	20	21	21	21	20	22	21	22
Niezadowolony	25	25	22	25	27	23	24	22	23	22	22	23	20	20
Przebieg pracy zawodowej														
Zadowolony	47	56	51	55	57	64	59	59	61	59	59	61	59	60
Średnio zadowolony	33	26	29	27	26	22	27	26	25	25	25	26	25	26
Niezadowolony	15	15	16	15	15	13	12	12	9	9	11	9	11	11
Kwalifikacje zawodowe														
Zadowolony	:	:	:	:	:	:	:	:	50	52	51	51	57	53
Średnio zadowolony	:	:	:	:	:	:	:	:	25	27	27	26	27	27
Niezadowolony	:	:	:	:	:	:	:	:	22	19	20	21	15	13
Perspektywy życiowe														
Zadowolony	:	:	:	:	:	:	:	38	40	40	40	37	37	40
Średnio zadowolony	:	:	:	:	:	:	:	33	30	31	32	30	34	30
Niezadowolony	:	:	:	:	:	:	:	18	20	19	18	20	21	21
Materialne warunki bytu														
Zadowolony	30	34	39	35	40	44	46	47	51	50	52	51	51	51
Średnio zadowolony	42	37	36	35	37	34	31	35	31	33	33	36	36	34
Niezadowolony	28	29	25	30	24	22	22	18	18	17	15	12	13	15
Dochody i sytuacja finansowa														
Zadowolony	12	13	15	16	16	20	22	24	26	25	26	25	23	25
Średnio zadowolony	30	27	28	30	31	28	31	31	34	31	33	36	36	36
Niezadowolony	57	58	56	53	51	51	46	44	40	42	40	38	40	38

Źródło: Jak w tabeli 4.

W wyróżnionych w badaniu wymiarach życia dla ogromnej większości ankietowanych powodem do zadowolenia były relacje z rodziną oraz bliskimi osobami, a w szczególności: dzieci, małżeństwo i relacje towarzyskie. Wśród rodziców niemal powszechne było zadowolenie z dzieci (od 2000 r. ponad 90%), a ogromna większość małżonków deklarowała satysfakcję ze swojego związku (od 2000 r. jest to ponad 81% wskazań). Swoje relacje z przyjaciółmi i bliskimi znajomymi pozytywnie oceniali trzy czwarte Polaków (77%), a blisko co piąty (19%) uważał je za przeciętne.

Generalnie Polacy byli zadowoleni także ze swojego miejsca zamieszkania. Niezmiennie od 2000 r. niemal ośmiu na dziesięciu ankietowanych było zadowolonych z miejsca, w którym mieszka. Natomiast średnio tylko dla około jednej piątej Polaków miejsce zamieszkania nie było powodem do odczuwania satysfakcji.

Kolejnym aspektem życia, który oceniali ankietowani, był stan zdrowia. Od 2000 r. do 2013 r. stan swojego zdrowia pozytywnie oceniali ponad połowa respondentów, zaś średnio około jedna czwarta była niezadowolona z niego.

CBOS w swoich sondażach zapytał także o zadowolenie z przebiegu pracy zawodowej, kwalifikacji i wykształcenia jako z warunków życia w istotny sposób kształtujących satysfakcję życiową. Jak wynika z przeprowadzonych badań, satysfakcję z przebiegu pracy zawodowej deklarowała od 2000 r. ponad połowa badanych, a od 2005 r. około trzy piąte aktywnych i byłych pracowników. Co czwarty jest ze swojej pracy średnio zadowolony, a co dziesiąty – niezadowolony. Ponad połowa badanych była zadowolona ze swoich kwalifikacji, a odsetek tych osób był najwyższy w 2012 r. Od 2008 r. malał także odsetek respondentów, którzy nie byli zadowoleni ze swoich kwalifikacji zawodowych. Ponadto tylko dwie piąte badanych Polaków było zadowolonych ze swoich perspektyw życiowych, a jedna trzecia była średnio zadowolona. Odsetek tych deklaracji utrzymywał się na podobnym poziomie od 2007 r.

Kolejnym aspektem życia, dla którego badano zadowolenie Polaków, były warunki materialne oraz dochody. W 2013 r. połowa Polaków była zadowolona z warunków życia (mieszkanie, wyposażenie itp.). Ponad jedna trzecia umiarkowanie zadowolona, natomiast źle oceniali ją stosunkowo nieliczni. Co ciekawe, odsetek zadowolonych z warunków życia wzrósł w ciągu ostatnich 12 lat prawie dwukrotnie, zaś niezadowolonych zmalał o połowę. Mniej satysfakcji Polacy czerpali z wysokości swoich dochodów. W 2013 r. zaledwie co czwarty badany odczuwał z ich powodu zadowolenie, ale w 2000 r. było to tylko 12%. Pozostali respondenci albo nie byli zadowoleni ze swojej sytuacji finansowej (38% w 2013 r. i 57% w 2000 r.), albo postrzegali ją jako przeciętną (36% w 2013 r., a 30% w 2000 r.). Jak zatem można zauważyć, w ciągu ostatnich trzynastu lat prawie dwukrotnie wzrósł odsetek osób zadowolonych ze swojej sytuacji finansowej, a znacząco zmniejszyła się liczba niezadowolonych.

Poszczególne aspekty życia są ze sobą powiązane i przekładają się na ogólny poziom satysfakcji życiowej. Z analizy statystycznej przeprowadzonej na podstawie

wyników badania CBOS wynika, że z ogólnym poczuciem zadowolenia najsilniej związane są perspektywy na przyszłość, miejsce zamieszkania, stan zdrowia oraz małżeństwo. Brakuje jednak dowodów na wyraźny wpływ dochodów na poziom zadowolenia z życia. Być może niewielki wpływ dochodów na poziom zadowolenia z życia wynika z wartości cenionych przez Polaków. Szczegółowo hierarchię wartości Polaków, według ich deklaracji, przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7

Wartości cenione przez Polaków (odsetek respondentów, którzy wskazali poszczególne wartości jako najważniejsze w ich życiu)

Wyszczególnienie	2005		2010		2013	
	% wskazań	miejsce w rankingu	% wskazań	miejsce w rankingu	% wskazań	miejsce w rankingu
Szczęście rodzinne	84	I	84	I	82	I
Zdrowie	69	II	74	II	74	II
Uczciwe życie	23	III	23	III	26	III
Praca zawodowa	23	III	18	V	21	IV
Spokój	20	IV	20	IV	19	V
Szacunek innych ludzi	11	VII	13	VII	17	VI
Wiara religijna	19	V	17	VI	12	VII
Grono przyjaciół	7	IX	10	VIII	10	VIII
Wykształcenie	13	VI	10	VIII	9	IX
Dobrobyt, bogactwo	11	VII	5	X	5	X
Pomyślność ojczyzny	8	VIII	7	IX	3	XI
Życie pełne przygód i wrażeń	3	X	2	XII	2	XII
Możliwość głoszenia własnych poglądów	3	X	4	XI	3	XI
Kontakt z kulturą	1	XI	1	XIII	1	XIII
Sukces, sława	0	XII	1	XIII	1	XIII
Możliwość udziału w demokratycznym życiu społeczno-politycznym	1	XI	1	XIII	0,2	XIV

Źródło: *Normy i wartości ...* (2013).

Jak wynika z danych tabeli 7, niezmiennie od 2005 r. na pierwszych miejscach wśród wartości cenionych przez Polaków utrzymują się: zdrowie, szczęście rodzinne i uczciwe życie.

Tabela 8

Odpowiedzi badanych na pytanie: Spośród wartości, którymi kierują się ludzie, proszę wybrać 5 najważniejszych dla siebie w kolejności ważności (odsetek wskazań, N= 1000)

Wartości, którymi kierują się ludzie	% wskazań
Dzieci / Rodzina	79,9
Zdrowie	79,6
Sytuacja materialna	40,0
Życie osobiste	35,3
Warunki mieszkaniowe	31,6
Praca zawodowa	29,6
Miłość	29,2
Poczucie bezpieczeństwa	21,9
Dobre stosunki z ludźmi	21,2
Posiadanie przyjaciół	20,0
Wykształcenie	18,2
Szacunek	14,5
Dobre samopoczucie	13,2
Pozycja społeczna	9,2
Radość	8,6
Swoboda wolność	6,6
Wiedza	5,8
Atrakcyjny wygląd	5,8
Indywidualność (bycie sobą)	5,7
Tradycja	5,6
Poczucie harmonii	3,8
Ilość czasu wolnego	3,7
Dogadzanie sobie	3,3
Przywódcztwo	2,8
Przynależność	2,7
Kontrola	1,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wyniki badań CBOS dotyczące cenionych wartości potwierdzają także badania przeprowadzone przez autorkę w 2011 r.¹. System wartości, który wpływa na za-

¹ Badanie przeprowadzono wśród 1000 dorosłych Polaków powyżej 15 roku życia (próbą reprezentatywną, ogólnopolską). Dobór próby miał miejsce według statystyk GUS ze względu na: płeć i miejsce zamieszkania. Badanie

kładane i realizowane cele, determinuje także działania rynkowe, motywację do aktywności, jak również aspiracje i styl życia. W tabeli 8 zaprezentowano hierarchię wartości badanych Polaków w 2011 r.

Przeprowadzone badania potwierdziły wyniki analiz Diagnozy Społecznej i CBOS, gdyż na pierwszym miejscu jako najważniejsze wartości w życiu znalazły się dzieci i rodzina (wskazało tak 80% badanych). Na drugim miejscu było zdrowie (także 80%). Praca zawodowa była ważna dla 30% Polaków. Na ostatnich miejscach znalazły się natomiast: dogadzanie sobie (3%), przywództwo (3%), przynależność (3%) oraz kontrola (1%).

Podsumowanie

Zasadność rozważań prowadzonych na temat jakości życia, jak i przeprowadzanych badań potwierdzana jest zarówno z punktu widzenia jednostki, dla której jakość stanowi ważny element jej życia, jak również społeczeństwa, które decyduje o stylach, sposobach i poziomie życia, a także obrazuje ewolucję potrzeb, warunków i okoliczności ich zaspokajania. Istotnym spostrzeżeniem, które nasuwa się na podstawie podjętych rozważań, jest fakt, że od początku XXI wieku rośnie zadowolenie Polaków z życia i maleje odsetek osób niezadowolonych. Jakość życia Polaków w istotny sposób kształtują relacje rodzinne i międzyludzkie oraz zdrowie, natomiast dochody, które w powszechnym mniemaniu wydają się ważne w życiu każdego człowieka, nie są wcale dominującą determinantą, a zarazem gwarancją szczęścia i zadowolenia w życiu.

Bibliografia

- Bywalec Cz. (1991), *Wzrost gospodarczy a poziom życia społeczeństwa polskiego*, Monografie i Syntezy, IRWiK, Warszawa.
- Bywalec Cz. (2010), *Konsumpcja a rozwój społeczny i gospodarczy*, C.H. Beck, Warszawa.
- Bywalec Cz., Wydymus S. (1992), *Poziom życia ludności Polski w porównaniu z krajami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, „*Ekonomista*”, nr 5-6.
- Czapiński J., Panek T. (2013), *Diagnoza Społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, „*Contemporary Economics*”, 7 [Special issue].
- Czapiński, J., Sułek, A., Szumlicz, T. (2011), *Indywidualna jakość życia. Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków – Raport*, „*Contemporary Economics*”, 5(3) [Special issue].

ankietowe, wykonane przez firmę Pentor Research International w maju-czerwcu 2011 r., było zaprojektowane przez autorkę na potrzeby rozprawy habilitacyjnej i prowadzone w ramach grantu habilitacyjnego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Rynkowe zachowania polskich konsumentów w dobie globalizacji konsumpcji” (Włodarczyk, 2013).

- Kusterka J. (2003), *Jakość życia w aspekcie wybranych wskaźników ekorozwoju*, (w:) Tomczyk-Tolkacz J. (red.), *Jakość życia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Jelenia Góra.
- Narkiewicz J. (1996), *Regionalne zróżnicowanie poziomu życia ludności*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 12.
- Normy i wartości. Komunikat z badań BS/III/2013* (2013), CBOS, Warszawa.
- Ostasiewicz W. (red.) (2002), *Metodologia pomiaru jakości życia*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Piasny J. (1993), *Poziom i jakość życia ludności oraz źródła i mierniki ich określania*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, Zeszyt 2.
- Polacy o swoim szczęściu, pechu i zadowoleniu z życia. Komunikat z badań, BS/1/2014* (2014), CBOS, Warszawa.
- Sęk W. (1993), *Jakość życia a zdrowie*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, Zeszyt 2.
- Słaby T. (1990), *Poziom życia, jakość życia*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 6.
- Włodarczyk K. (2013), *Rynkowe zachowania polskich konsumentów w dobie globalizacji konsumpcji*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Zeliaś A. (red.) (2004), *Poziom życia w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, PWE, Warszawa.

Streszczenie

Badania nad jakością życia wyznaczają różne jej interpretacje i wskazują na rozmaite narzędzia oraz metody jej pomiaru. W badaniach jakości życia występuje zarówno opisowe, jak i wartościujące rozumienie tej kategorii. Podejście opisowe jest podstawą do rozróżnienia obiektywnej i subiektywnej jakości życia. Przytaczane w różnorodnych definicjach aspekty jakości życia mają swój wymiar obiektywny, ale ich ocena zależy od subiektywnego systemu wartości oraz odczucia co do stopnia zaspokojenia potrzeb i aspiracji.

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie: jak współcześni Polacy postrzegają jakość swojego życia i jakie cenią wartości? W artykule podjęto rozważania teoretyczne dotyczące terminu „jakość życia” i wykorzystano także raporty Diagnozy Społecznej i CBOS oraz wyniki autorskich badań ankietowych.

Na podstawie analizy literatury przedmiotu i wykorzystanych materiałów źródłowych można wysnuć wniosek, że jakość życia Polaków w istotny sposób kształtują przede wszystkim relacje rodzinne i międzyludzkie oraz zdrowie.

Słowa kluczowe: jakość życia, hierarchia wartości, społeczeństwo polskie.

Kody JEL: D19, I39, Z13

The Perceived Quality of Life of Polish People in the 21st Century

Summary

Research on the quality of life provides a number of interpretations on what this quality actually is and suggests using various tools and methods for measuring it. Studies are based both on descriptive and evaluative approaches to the category under discussion. The former lays foundations for differentiating between objective and subjective quality of living. Referred to in a number of definitions, different aspects of life quality have an objective dimension, yet their assessment depends on the subjective system of values and opinions about the extent to which one's needs and aspirations are being satisfied. The article is aimed at determining how modern Polish people perceive the quality of their lives and what values they cherish. Furthermore, the paper is an attempt to discuss the notion of "life quality" based on reports produced by the Public Opinion Research Centre (CBOS), Social Diagnosis (*Diagnoza Społeczna*) as well as the results of questionnaire survey conducted by the author. Based on the study of the literature on the subject and source materials, conclusion may be drawn that the life quality of Polish people depends greatly on family and interpersonal relations as well as health issues.

Key words: quality of life, system of values, Polish society.

JEL codes: D19, I39, Z13

Artykuł nadesłany do redakcji w grudniu 2014 r.

© All rights reserved

Afiliacja:

dr hab. Katarzyna Włodarczyk
Uniwersytet Szczeciński
Katedra Zarządzania Kapitałem Ludzkim
ul. Mickiewicza 64
71-101 Szczecin
tel.: 91 444 2105
e-mail: k.w-s@wp.pl